

Bezplatná obhajoba

Obecné soudy nemohou při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod) klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce před tím, než o tomto jeho nároku rozhodly, ani to, že podle jejich názoru obviněný zavinil svým jednáním situaci, ve které není sám schopen hradit náklady obhajoby.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 1104/25 ze dne 30.7.2025)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatele I. B., t. č. Vazební věznice Ostrava, zastoupeného Mgr. M.B., advokátem, sídlem B., proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. listopadu 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě, jako účastníků řízení, tak, že usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9 bylo porušeno základní právo stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 2025 č. j. 47 To 501/2024-26 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2024 č. j. 0 Nt 21430/2024-9 se ruší.

Z odůvodnění:

I. Podstata věci

1. Ústavní soud v tomto nálezu navazuje na svou předchozí judikaturu k ústavnímu právu na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Znovu se zabývá tím, zda obecné soudy mohou nepřiznat obviněnému nárok na bezplatnou obhajobu proto, že si zvolil obhájce na plnou moc a že sám podle jejich názoru zavinil stav, v němž není schopen hradit náklady obhajoby.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a spisu, který si vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Stěžovatel byl obviněn ze zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními lákami a s jedy podle § 283 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákoníku. Během domovní prohlídky stěžovatel požádal o přiznání bezplatné obhajoby, později na základě výzvy státního zástupce svou žádost doplnil. Poukazoval na to, že je invalidní, pobírá nízký důchod, jehož podstatnou část vynaloží na platbu za léky, a nedisponuje žádným majetkem.

4. Okresní soud v Ostravě (dále jen "okresní soud") usnesením označeným v záhlaví jeho žádost zamítl. Stěžovatel i přes výzvu státního zástupce nedoložil všechny potřebné doklady, konkrétně výpis z živnostenského rejstříku ani potvrzení živnostenského úřadu, že nepůsobil v žádné obchodní společnosti. Navíc udělil plnou moc dvěma obhájcům. Nechal-li se stěžovatel zastupovat dvěma advokáty, měl si být vědom své z toho plynoucí majetkové odpovědnosti. Pokud stěžovatel nepracuje a jsou proti němu vedeny exekuce, je na něm, aby zvážil další zastupování dvěma advokáty.

5. První z obhájců, jemuž stěžovatel udělil plnou moc, byl s účinností od 1. 11. 2024 (tedy od téhož dne, kdy okresní soud rozhodl), vyškrtnut ze seznamu advokátů. Jeho určený nástupce informoval dne 22. 11. 2024 soud, že stěžovatele již neobhajuje. V mezidobí stěžovatel prostřednictvím druhého z obhájců podal proti usnesení okresního soudu stížnost.

6. Krajský soud v Ostravě (dále jen "krajský soud") na jejím základě usnesením označeným v záhlaví zrušil rozhodnutí okresního soudu. Nově rozhodl tak, že se obviněnému přiznává nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50 %.

7. Podle krajského soudu by stěžovatelova majetková situace mohla svědčit pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Krajský soud vzal za prokázané, že stěžovatel je invalidní ve třetím stupni, jeho pracovní schopnost poklesla o 85 % a pobírá nevelký důchod 5 600 Kč měsíčně. Nebylo ani zjištěno, že by stěžovatel měl majetek, díky kterému by mohl hradit náklady obhajoby. Na druhou stranu nebyly jeho ekonomické poměry až tak tristní, neboť společně se svou přítelkyní na základě smlouvy o podnájmu obýval byt o dispozici 2+1 v Ostravě, jak bylo zjištěno při domovní prohlídce. Podle krajského soudu tedy stěžovatel se svou přítelkyní "byli schopni hradit náklady nájemného a služby s tím spojené, jakož i běžné životní potřeby".

8. Krajský soud dále uvedl, že stěžovatel se "dlouhodobě oddává zneužívání pervitinu, což rozhodně k jeho zdravotní kondici a možnosti být omezeně pracovat nepřispívá a současně svou drogovou závislost (a je nepodstatné, jak ji obviněný subjektivně vnímá) neřeší, ani se nepokusil se s ní rozumným způsobem vypořádat." Krajský soud poukázal na to, že i přes svůj nevysoký věk byl stěžovatel opakovaně odsouzen za úmyslnou trestnou činnost a vykonával trest odnětí svobody, což mu nelze "přičítat k dobru, právě naopak. Svůj život si v tomto ohledu řídí naprosto sám". Podle krajského soudu konečně ani skutečnost, že si stěžovatel zvolil obhájce na plnou moc, nesvědčí pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Z těchto důvodů mu přiznal pouze nárok na obhajobu za odměnu sníženou o 50 %.

9. Stěžovatel napadl usnesení krajského soudu a okresního soudu ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 a násl. zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu").

III. Argumentace stěžovatele

10. Podle stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno jeho základní právo na soudní ochranu a na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny.

11. Namítá, že napadená rozhodnutí jsou odůvodněna formalisticky a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Opakuje, že je v tíživé majetkové situaci a vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a uznané invaliditě třetího stupně nelze očekávat, že bude schopen náklady své obhajoby být jen částečně hradit. Obecné soudy mu nesprávně kladly k tíži, že si zvolil obhájce. V rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu mu pak k tíži kladly i to, že si podle jejich názoru svou nepříznivou finanční situaci přivodil vlastním jednáním.

12. Připouští, že se svou přítelkyní obýval byt 2+1, kde proběhla domovní prohlídka. Společně s přítelkyní byli schopni hradit nájemné a běžné životní potřeby. V tuto chvíli mu však již žádné právo k užívání bytu nesvědčí, a skutečně se tedy ocitl bez domova. Navíc užívání daného bytu nijak nevyovídá o aktuální situaci stěžovatele a o tom, že je schopen aktuálně hradit náklady své obhajoby.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud nejprve posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že

ústavní stížnost byla podána včas a oprávněným stěžovatelem, který je zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel nemá k dispozici jiný zákonný procesní prostředek k ochraně svého práva kromě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

V. Vyjádření účastníků

14. Ústavní soud následně vyzval krajský soud a okresní soud, aby se k ústavní stížnosti vyjádřily.

15. Krajský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Již v odůvodnění napadeného rozhodnutí připustil, že majetkové situace stěžovatele není příznivá. Na druhou stranu se stěžovatel neoctl bez domova, se svou přítelkyní obýval byt 2+1, musel hradit nájemné i náklady na základní životní potřeby. Dle krajského soudu dlouhodobě užívá pervitin, jehož opatrování musí znamenat nemalé finanční výlohy. Stěžovatel tedy neprokázal svou nemajetnost. Navíc nebylo doloženo, že si peníze na svou obhajobu nemůže opatřit od své přítelkyně, jak to některá rozhodnutí Ústavního soudu připouštějí.

16. Dále krajský soud uvádí, že vzhledem k nepříznivému zdravotnímu stavu stěžovatele skutečně nelze očekávat, že se zlepší jeho výdělkové možnosti a bude schopen si obstarat prostředky k zajištění obhajoby. Podle krajského soudu ale bylo zapotřebí v souladu s nálezem sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30), přihlídnout i k životnímu příběhu stěžovatele. Negativní momenty jeho životní dráhy byly důsledkem jeho rozhodnutí. Stěžovatel byl opakovaně trestně stíhán a více trestních řízení je proti němu vedeno i nyní, navíc své možnosti stěžovatel omezuje i užíváním drog.

17. I když krajský soud připouští, že v odůvodnění jeho rozhodnutí je "poněkud nepřiléhavě primárně argumentováno" tím, že si stěžovatel zvolil obhájce, ve světle výše uvedených argumentů má krajský soud za to, že rozhodnutí o přiznání obhajoby za odměnu sníženou o 50 % je ústavně souladné rozhodnutí.

18. Okresní soud toliko odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

19. Ústavní soud přezkoumal, zda napadenými rozhodnutími nebylo porušeno právo stěžovatele na bezplatnou obhajobu.

VI.a) Obecné principy

20. Ústavně zaručené právo na obhajobu [čl. 40 odst. 3 Listiny; čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod] je jednou ze základních podmínek spravedlivého trestního procesu [nález sp. zn. III. ÚS 83/96 ze dne 25. 9. 1996 (N 87/6 SbNU 123; 293/1996 Sb.)]. Jeho součástí je i právo obviněného, který si pro svou nemajetnost nemůže zcela nebo zčásti sám hradit náklady obhajoby, na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, a tomu korespondující povinnost soudu rozhodnout o tom, že náklady obhajoby ponese zcela nebo zčásti stát [nález sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43), bod 20].

21. K posuzování nároků na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu přistupuje Ústavní soud zdrženlivě, neboť jde o otázku do značné míry závisující na úvaze obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115), bod 15]. I jejich prostor pro uvážení má ale své ústavní meze.

22. Při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu obecné soudy "musí vycházet primárně z aktuální majetkové situace a výdělkových možností obviněného. Budoucí vývoj mohou zohlednit také, avšak nikoli v rovině ničím nepodložených hypotéz či spekulací" (nález sp. zn. I. ÚS 2653/24 ze dne 3. 12. 2024, bod 11). Jen v této omezené míře je podle aktuální judikatury přijatelné zohledňovat tzv. majetkovou potencialitu obviněného (tamtéž, body 9 až 10 a tam citovaná judikatura). Obecné soudy musí přihlédnout též k okolnostem, které možnost obviněného zajistit si prostředky na úhradu obhajoby oslabují, jako například exekučně vymáhané dluhy nebo probíhající insolvence. Relevantnost těchto okolností je přitom o to větší, pokud jde o dluhy obviněného, jichž se nemůže zbavit ani ve střednědobém (několikaletém) časovém horizontu [nález sp. zn. III. ÚS 3228/24 ze dne 2. 6. 2025, bod 18; nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115) body 20 a 21].

23. Obecné soudy nemohou nárok na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu "odmítnout toliko na základě argumentace, že [obviněný] si svoji neschopnost obhajobu hradit způsobil svým vlastním předchozím závadným jednáním" (nález sp. zn. III. ÚS 3228/24 ze dne 2. 6. 2025, bod 19). Právo na bezplatnou obhajobu je složkou základního práva na obhajobu a přísluší každému bez rozdílu jen s přihlédnutím ke splnění (přiměřených) zákonných podmínek (čl. 40 odst. 3 věta třetí ve spojení s čl. 4 odst. 2 a 4 Listiny). Z pohledu zákonné úpravy nezáleží na tom, proč obviněný nemá dostatek prostředků k hrazení nákladů obhajoby, tedy ani na tom, zda se do této situace dostal vlastním závadným jednáním. Obecné soudy nemohou nad rámec zákona dovozovat další podmínku pro přiznání bezplatné obhajoby či obhajoby za sníženou odměnu [nález sp. zn. I. ÚS 3966/17 ze dne 23. 4. 2019 (N 69/93 SbNU 341), bod 9; nález sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. 2. 2022 (N 12/110 SbNU 115), bod 22].

24. Stejně tak nelze klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce (tj. udělil mu plnou moc) dříve, než bylo rozhodnuto o jeho nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. Z judikatury Ústavního soudu totiž "nelze dovodit, že by samotné zvolení obhájce na plnou moc mohlo či mělo být relevantním faktorem při posuzování návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu" (nález sp. zn. II. ÚS 483/23 ze dne 10. 6. 2024, bod 13). Judikatura naopak zdůrazňuje, že obvinění často nemají jinou možnost než si obhájce zvolit ještě předtím, než je rozhodnuto o jejich nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu [nález sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016 (N 174/82 SbNU 693), body 22 až 23; nález sp. zn. IV. ÚS 2295/16 ze dne 22. 11. 2016 (N 219/83 SbNU 445), bod 22; nález sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30), bod 34].

VI.b) Aplikace na posuzovanou věc

25. V posuzovaném případě svědčila aktuální majetková situace stěžovatele i jeho výdělkové možnosti ve prospěch závěru, že má nárok na bezplatnou obhajobu. Podle zjištění krajského soudu totiž stěžovatel nedisponuje žádným majetkem, z něhož by mohl hradit svou obhajobu, je invalidní ve třetím stupni, jeho pracovní schopnost poklesla o 85 % a pobírá nevelký důchod 5 600 Kč měsíčně.

26. Stěžovatel v ústavní stížnosti připouští, že s přítelkyní jako podnájemníci obývali byt 2+1 a měli prostředky na hrazení nájemného a běžných životních potřeb, jak dovodil krajský soud. Ústavní soud ovšem souhlasí s námitkou, že z této skutečnosti neplyne, že by stěžovatel měl i aktuálně dost prostředků k úhradě obhajoby. Rozhodně navíc neplatí, že by osoba musela být zcela nemajetná (tj. například být bez domova), aby měla na bezplatnou obhajobu nárok. Tvrzení, že stěžovatel musel mít dostatek prostředků k opatrování pervitinu, je spekulativní; po stěžovateli v kontextu jeho trestního stíhání nadto rozhodně nelze požadovat, aby objasňoval, jak si případně tuto drogu opatroval. O nepříznivé majetkové situaci stěžovatele dále svědčí jeho tvrzení o exekucích a o tom, že z důchodu musí hradit 2 000 Kč měsíčně za léčbu, která jsou relevantní (bod 22 výše) a krajský soud se s nimi nevypořádal. Měl-li je za nedostatečně důkazně podložená, měl to v rozhodnutí vyložit.

27. Judikatura Ústavního soudu skutečně připouští, že v některých případech lze požadovat, aby náklady obhajoby hradila za obviněného osoba blízká (nález sp. zn. II. ÚS 2457/23 ze dne 13. 3. 2024, bod 21 a násl.). Krajský soud ovšem na tuto možnost ovšem poukázal až ve svém vyjádření, v odůvodnění svého rozhodnutí se touto možností nijak nezabýval a z okolností věci ani nelyne, že by bylo možné očekávat, že přítelkyně stěžovatele by byla schopna náklady jeho obhajoby hradit.

28. I přes nepříznivou aktuální majetkovou situaci stěžovatele, kterou krajský soud považoval za dostatečně špatnou pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, stěžovateli nakonec přiznal pouze nárok na obhajobu za sníženou odměnu. Tento postup krajský soud opřel o dva důvody.

29. Prvním důvodem bylo, že si stěžovatel svou majetkovou situaci přivodil svým jednáním, a to dlouhodobým užíváním drog a předchozí trestnou činností. Tato úvaha je ovšem rozporná s ustálenou judikaturou, podle níž nelze odmítnout nárok na bezplatnou obhajobu toliko z důvodu, že obviněný svým dřívějším jednáním zapříčinil neschopnost hradit náklady své obhajoby (bod 23 výše). Od této judikatury není důvod se odchýlovat. Zákonná úprava takto právo na bezplatnou obhajobu neomezuje a obecné soudy nejsou omezení základního práva oprávněny nad rámec zákona dotvářet. Úvahy krajského soudu by znamenaly, že z práva na bezplatnou obhajobu jsou vyloučeny všechny totiž všechny nemajetné drogově závislé osoby s kriminální minulostí. To nelze přijmout, neboť i obviněný s takovou minulostí má bezpochyby právo na soudní ochranu a obhajobu.

30. Ve vyjádření krajský soud namítá, že přihlížel k předchozímu jednání stěžovatele, neboť zkoumal "životní příběh stěžovatele" v souladu s nálezem sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. 9. 2020 (N 174/102 SbNU 30), bod 52 a násl. Tato argumentace nemůže obstát. V odkazovaném nálezu se Ústavní soud zabýval životním příběhem stěžovatele (jeho minulostí), aby vyložil, proč stěžovatel nemůže mít a ani v blízké budoucnosti patrně nezíská prostředky na svou obhajobu, a proto mu má být poskytnuta obhajoba bezplatná. Krajský soud však uvažoval v přesně opačném směru a stěžovateli upřel bezplatnou obhajobu kvůli jeho minulosti, což judikatura nepřipouští.

31. Druhým důvodem byla skutečnost, že stěžovatel před rozhodnutím o nároku na bezplatnou obhajobu udělil plnou moc obhájci. I tato úvaha je rozporná s ustálenou judikaturou. Samotné zvolení obhájce na plnou moc není relevantním faktorem při posuzování žádosti o bezplatnou obhajobu (bod 24 výše). Ústavní soud oceňuje, že nepřiléhavost této své úvahy krajský soud připustil ve svém vyjádření (bod 17 výše).

32. Posuzovaná věc je neobvyklá tím, že stěžovatel měl po určitou dobu dva zvolené obhájce na plnou moc. Za určitých okolností by udělení plné moci více obhájcům mohlo svědčit proti přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. Tak by tomu bylo zejména tehdy, bylo-li by možné z okolností věci usuzovat, že obviněný ve skutečnosti má prostředky, z nichž činnost těchto obhájců hradí. Žádné takové skutečnosti však v posuzované věci přítomny nejsou. Specifické okolnosti věci naopak svědčí pro závěr, že stěžovatel chtěl obhájce změnit, než mít dva souběžně.

33. První ze stěžovatelových obhájců v den rozhodování okresního soudu stěžovatele nemohl zastupovat, neboť s účinností od tohoto dne byl vyškrtnut ze seznamu advokátů; obhájcem přitom může být pouze advokát (§ 35 odst. 1 trestního řádu). Jeho určený nástupce se sice podle obecných soudů účastnil některých úkonů v trestním řízení, stěžovatele však zastupovat přestal, a to ještě před koncem měsíční lhůty, po jejímž uplynutí by na něj přešla práva a povinnosti vyškrtnutého advokáta (§ 27 odst. 2 a 4 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii). To, že stěžovatele po určitou dobu zastupovali dva obhájci, tedy v kontextu věci nelze vykládat tak, že stěžovatel měl prostředky k tomu hradit jejich činnost.

34. Oba důvody, pro které krajský soud stěžovateli upřel nárok na bezplatnou obhajobu a přiznal mu toliko obhajobu za sníženou odměnu, jsou tedy v rozporu s ustálenou judikaturou a neústavní.

35. Stejně tak jsou neústavní důvody, pro které žádost stěžovatele zcela zamítl okresní soud. Ten se na rozdíl od krajského soudu ani nepokusil zabývat aktuální majetkovou situací stěžovatele, přehlížel tvrzení o jeho invaliditě, nemajetnosti a nízkém důchodu. Argumentace okresního soudu, že majetkovou situaci nemohl zkoumat, neboť stěžovatel nedoložil výpis z živnostenského rejstříku či potvrzení živnostenského úřadu, neobstojí. Potřebné skutečnosti mohl okresní soud sám snadno zjistit z veřejně přístupných rejstříků. Zamítavé rozhodnutí okresního soudu je dále opřeno již jen o skutečnost, že stěžovatel si zvolil obhájce. Odepření nároku na bezplatnou obhajobu z tohoto důvodu je, jak již bylo vyloženo, neústavní.

VII. Závěr

36. Obecné soudy nemohou při rozhodování o nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu klást obviněnému k tíži, že si zvolil obhájce před tím, než o tomto jeho nároku rozhodly, ani to, že podle jejich názoru obviněný zavinil svým jednáním situaci, ve které není sám schopen hradit náklady obhajoby. Právě tyto dva ústavně zapovězené důvody vedly v posuzované věci k tomu, že obecné soudy stěžovateli nepřiznaly nárok na bezplatnou obhajobu. Jejich rozhodnutími tak bylo porušeno právo stěžovatele na bezplatnou obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

37. Z uvedeného důvodu Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)